

Počátky kritiky církve, opravná hnutí

14.stol.

Příčiny kritiky církve

- hospodářská krize – poklesly ceny zemědělských výrobků, nebyly peníze na další věci
- úbytek obyvatelstva (morové epidemie)
- velké společenské rozdíly v majetku
  - spory kvůli penězům

Spory:

- panovník X šlechta
  - majetek a moc
- venkov: bohatí sedláci X poddaní
  - nechtěli dělat robotu
  - nechtěli být na nich závislí
- města: Patriciát X obyčejní lidé
  - nejbohatší obyvatelé měst
- všichni X církev
  - nejbohatší instituce ve státě
  - proti odpustkům
  - desátky (1/10 vydělaných peněz církvi)
  - peníze za náboženské obřady
  - vlastní 1/3 půdy
- všichni ji kritizují, žila v přepychu → v rozporu s Biblí (→ podle ní má být v chudobě, skromně)
- 1. snahy o nápravu, reformy (reformátoři)
- začali ji kritizovat učenci a vesničtí kazatelé
- 1. hlasy o reformě John Wycliff (angl. mistr v Oxfordu, přeložil Bibli do angličtiny)
  - kritizoval prodej odpustků, bohatství církve
  - chtěl církvi sebrat majetek a zesvětit majetek (sekularizace – zesvětštění)
  - jeho učení se rozšířilo do Čech do Pražské univerzity → tím byla PU rozdělena

Husovi předchůdci

- objevovali se už za vlády Karla IV.
- 1) Konrád Waldhauser
    - kritika přepychu církve
    - kazatel
  - 2) Jan Milíč z Kroměříže
    - nejradikálnější
    - sám chtěl být příkladem, žil v chudobě (i když nemusel)
    - → vliv na chudinu a jejich podpora
  - 3) Matěj z Janova
  - 4) Jeroným Pražský
    - spolupráce s Husem

- nakonec prohlášen za kacíře a upálen
- 5) Jakoubek ze Stříbra
- 6) Tomáš Štítný ze Štítného
- 7) Mistr Jan Hus

Mistr Jan Hus

- 1379-1415
- nejznámější a nejvýznamnější reformátor
- profesor na Pražské univerzitě, později i rektor (v čele univerzity)
- filozof, teolog, psal spisy
- narozen v Husinci, přesídlil do Prahy – kázal v Betlémské kapli
  - kázal tam česky
- prosazoval život podle Bible, dodržoval desatero
- přiměl Václava IV. podepsat 1409 dekret kutnohorský
  - hlasy na Pražské univerzitě
  - nejprve 3(cizinci):1(Češi)
  - dekret toto obrátil – Češi 3hlasy
  - zapříčinilo to odchod cizinců, vzdělavců → ta se stává jen českou univerzitou, podřadnou v Evropě
  - univerzita v Lipsku: založena těmi, co odešli

Spory s církví

- 1390 – obhajují myšlenky Johna Wycliffa
- 1412 – 1. veřejná vystoupení proti prodeji odpustků
- interdikl – když byl Jan Hus v Praze, nemohly se konat žádné církevní obřady
- papež dal Husa do klatby (vyloučil ho z křesťanské obce)
  - Jan Hus odchází z Prahy na Kozí hradek (Jižní Čechy) – tam káže
- 1414 – koncil v Kostnici – Hus pozván, slíbena mu ochrana
  - měl se tam vyřešit spor s Husem
  - uvězněn, názory neodvolal
  - 6. 7. 1415 upálen, popel rozhozen do řeky Rýn
  - koncil do r. 1418 – podle církve úspěšný
  - zavedení diakritiky

Husitské hnutí

- vz. po upálení Husa
- přívrženci Husa dále šíří jeho myšlenky (kazatelé, kněží, univerzitní mistři a studenti, venkovský lid, měšťané, nemajetné obyvatelstvo)
  - proti: katolická církev, katolická šlechta, bohatý patriciát – hl. ho tvořili Němci
- společným znakem: kalich → kališníci
  - přijímání pod obojí „způsobou“
  - sub utraque specie → utrakvisté = kališníci
- program přívrženců (utrakvistů)
  - 4 pražské artikuly
  - 1) přijímání pod obojí způsobou
  - 2) svoboda kázání božího slova

- 3) trestání smrtelných hříchů
- 4) zákaz světské vlády kněží (kněží by měli žít v chudobě, zbavit církve majetku)

- nejradikálnější skupina: pražská chudina
  - v čele Jan Želivský – šel žádat o propuštění zajatých husitů na Pražskou Novoměstskou radnici
  - nevyhověno → 1419 1. pražská defenestrace – radní vyhození z okna → **začíná husitská revoluce**
- srpen 1419 – umírá Václav IV.
  - Zikmund Lucemburský – od husitů neuznán, jen od katolíků

- 3 proudy Husitů
  - 1) umírnění – ochotní jednat s katolíky, myšlenky moc nešířili
    - univerzitní inteligence, nižší šlechtici
  - 2) střed – pouze pražští obyvatelé
    - hájili zájmy Prahy
  - 3) nejradikálnější – venkov, malá města, nejchudší obyvatelstvo
    - orebité, táboři

-husitské hnutí pouze česká záležitost, ani Morava – pouze Čechy

- 1420- založen Tábor
  - pro husity základnou (opěrným bodem husitů)
- hl. představitel: Jan Žižka z Trocnova
  - jihočeský zeman
  - bojoval s katolíky (Rožmberky) a řádem něm. rytířů → v bojích přišel o oko
- všichni obyvatelé žili podle božího zákona, přísná kázeň a morálka, všichni si byli rovni a o vše se dělili

Husitská revoluce

- 1419-1469
- na počátku hl. slovo radikálové, postupně se dostávají do popředí umírnění
- 5 křížových výprav do Čech proti husitům
  - husité bojují hl. proti katolické šlechtě, křižákům
- 1. střet: 3. 1420 – bitva u Sudoměře
  - proti katolickému panstvu
  - Jan Žižka vyhrál

Zikmund vyhlásil přes papeže křížovou výpravu, aby ho uznali za panovníka

- 7. 1420 – 1. křížová výprava proti husitům – bitva na Vítkově
  - Žižka vyhrál
- 11. 1420 – bitva na Vyšehradě
  - Žižka vyhrál → Praha nedobyta, zůstala husitům

1421 – vz. městské svazy (zakládány husity) = vojsko – politické organizace na podporu husitů

- různá města v Čechách podporují husity
- popularita radikálů opadá → vyhnání z Tábora (označení za kacíře)

1421 – sněm v Čáslavi

- zástupce městských svazů jednali o 4. praž. artikulích → povýšili na zemský zákon
- Zikmund prohlášen za sesazeného
- volí 20 člennou vládu – rozhoduje o všem ve státě (měly být zastoupeny všechny vrstvy)
  - 5 pánů, 7 rytířů, 8 zástupců měst

1421 – 2. křížová výprava

- bitva u Žatce, Žižka zvítězil
- uklidnění situace
- vyvrcholení popravou J. Želivského (1422)
- Praha se stává umírněnou
- Žižka chce potrestat smrt Želivského, začíná být radikální → vyhnán z Tábora, zakládá „menší Tábor“ – východní Čechy

1423 – vydává „Žižkův vojenský řád“

- pravidla a povinnosti, jak by se měli chovat obyvatelé menšího Tábora (tvrdé tresty, pevná morálka, život v souladu s Desaterem)
- protivníci Žižky vytvářeli opozici (katolická šlechta + umírnění + Pražané)
  - nechtěli pokračovat v bojích

1424 – bitva u Malešova, Žižka ale zvítězil

říjen 1424 – bitva u Přibyslavi, Žižka umírá

- jeho vojsko se označuje jako sirotci
- nový vůdce: Prokop Holý
  - uklidnil situaci ve vojsku

1426 – 3. křížová výprava

- zvítězili husité, křižáci poraženi

1427 – 4. křížová výprava

- husité vyhráli

1431 – 5. křížová výprava

- k bojům nedošlo, křižáci utekli před zpěvem

• husité: spanilé jízdy (rejsy)

- jízdy do okolních států, aby šířili myšlenky a chtěli získat příznivce
- odvety z křížových výprav

1433 Koncil v Basileji

- svolala církev
- účast Zikmunda
- řešila se husitská otázka, husité pozváni
  - husité se před tím scházejí v Chebu, tam si ujednali svůj program pro jednání v Basileji (Chebský soudce) → Katolická církev byla ochotná přijmout kališníky, ale chtěla, aby husité rozpustili vojsko
    - ❖ proti tomu nejradikálnější táborité, sirotci → chtějí prosadit všechny 4 artikuly
  - v průběhu koncilu – husitská vojska oblehla katolickou Plzeň

- Plzeň nedobyta, k umírněním přechází ti radikální

1434 – závěrečný střed: bitva u Lipan
umírnění + katolíci X radikální – prohráli, Prokop Holý umírá

1436 – jihlavský sněm

- vyhlášena basilejská kompaktáta (dohoda)
- bude legalizováno husitství
- Zikmund uznán českým králem
- papež neuznal kompaktáta

Jan Roháč z Dubé – sídlil na hradě Sionu

1437 – Zikmundova vojska X Jan Roháč – poražen, hrad Sion dobyt, popraven

1437 – Zikmund také umírá

Důsledky Husitské revoluce

- 1) Katolická církev zbavena majetku, z revoluce vyšla oslabena
  - 2) Šlechta – získala majetek a půdu církve – obohacena
  - 3) Panovnická moc oslabena
  - 4) Města se podílela na vládě – počestění měst
  - 5) Poddaní – zbavení církevních poplatků
    - svoboda vyznání (katolické/kališnické)
  - 6) Kališníci – nová církev
    - vlastní biskup
- rozšíření češtiny při bohoslužbách, na úřadech
  - hospodářské hledisko: úpadek, po válkách zničeno
  - v mezinárodních vztazích – Čechy izolovány

Gotika

- 12 – 14. století; v střední Evropě až do 15. století
- vznik ve Francii
- v Itálii od 14. století již s prvky renesance
- spojeno s náboženstvím (církví) – „*vše je dílem boha*“

Architektura

- měla dokládat bohatství a moc církve
- měla ohromit člověka, zdůraznit moc Boha
- symbolika
- arch. prvky: žebrová křížová klenba, lomený oblouk a okna (symbolizují modlící se ruce), portály
- slabé zdi, propracovaný opěrný systém (vnitřní i vnější)
- okna: vysoká, úzká, s vitráží (kombinace barevných sklíček)
- chrliče = zdobný prvek, pro odvod vody – často znázorňují něco zlého (např. drak – pro zahnání ďábla)
- domy vertikální; z kamene a cihel

- převaha církevních staveb; katedrály, kostely, kláštery,...
- nejčastěji katedrály (= vícelodní velký kostel ve městě) – vrchol gotiky
- Notre Dame; Remeš; Chartres; Kolín nad Rýnem; Florencie, Milano (Itálie); Stefansdom (Vídeň)
- ČR: katedrála sv. Víta; Kutná hora – katedrála sv. Barbory, sv. Bartoloměje; klášter ve Vyšším Brodě
- světské stavby hlavně ve městech – gotické domy, radnice (Staroměstská radnice)
- gotické hrady – pro vyšší vrstvu a panovníka (Karlštejn, Bezděz, Kost, Konopiště,...)
- gotické tvrze – pro nižší vrstvu

Stavitelé

- Matěj Rejsek – Prašná brána
- Matyáš z Arrasu – 1. stavitel katedrály sv. Víta
- Petr Parlér – 2. stavitel katedrály sv. Víta; Karlštejn; přestavba Karlova mostu; sv. Barbora
- Benedikt Ried – pokračoval ve stavbě sv. Barbory; Vladislavský sál

Sochařství

- vysoké, štíhlé, vertikální, realistické
- motivy soch: světcí
- snaha znázornit opravdovou podobu, výraz ve tváři
- sochy ze dřeva, či z vápence – zdobené barvami
- madona = Panna Marie s malým Ježíškem
- pieta = Panna Marie s mrtvým Ježíškem

Malířství

- madony, piety
- fresky (= nástěnné malby do vlhké omítky), knižní malby, malby na sklo
- znázornění svatých
- mistr Theodorik – výzdoba Kaple sv. Kříže
- mistr Vyšebrodský, Třeboňský